

APIE GYDYMĄ METADONU

Informacija esamiems
ir būsimiems pacientams

UDK 613.8
Ap26

Leidinį parengė

Doc. Dr. Emilis Subata

Leidinio parengimą ir spausdinimą finansavo

Jungtinių Tautų Narkotikų ir nusikalstamumo biuras (UNODC), įgyvendinant Nyderlandų Karalystės Vyriausybės remiamą projektą „ŽIV/AIDS prevencija ir priežiūra tarp švirksčiamųjų narkotikų vartotojų bei nuteistųjų Lietuvoje, Latvijoje ir Estijoje“

Šiame leidinyje išreikštas autoriaus požiūris nebūtinai atspindi oficialią UNODC politiką

Atsiliepiamus ir pastabas apie šį leidinį galite siųsti elektroniniu paštu: vplc@vplc.lt

Platinama nemokamai

ISBN 978-9955-488-56-9

© UNODC, 2011

© Vilniaus priklausomybės ligų centras, 2011

Kas yra metadonas?

Metadonas – opioidų grupei priklausantis vaistas. Kiti šiai grupei priklausantys vaistai – morfinas, fentanilis, tramadolis. Metadonas (0.1% metadono hidrochlorido tirpalas) yra šalių sveikatos apsaugos ministerijų patvirtintas vaistas priklausomybės nuo opioidų gydymui. Jį reikia išgerti vieną kartą per dieną. Metadono skyrimo tikslas – normalizuoti Jūsų savijautą, nuslopinti potraukį heroinui ar kitiems gatvės opioidams (Estijoje – fentanilio grupės narkotikams), nutraukti gatvės opioidų vartojimą ir suteikti Jūsų gyvenimui stabilumo. Kiti Lietuvoje naudojami šios grupės vaistai priklausomybei nuo heroino gydyti – buprenorfino tabletės (Subutex®, Suboxone®). Jų skyrimas ir gydymo organizavimas labai panašus kaip ir metadono.

Ar man gali būti taikomas gydymas metadonu?

Gydymas metadonu gali būti taikomas asmenims, vyresniems nei 18 metų, kuriems jau susiformavęs priklausomybės nuo opioidų (dažniausiai – heroino) sindromas. Priklausomybės nuo opioidų diagnozę nustato gydytojas psichiatras. Todėl, prieš skiriant gydymą, būtina reikalinga gydytojo psichiatro konsultacija. Jeigu Jūs esate priklausomas nuo heroino ir su gydytoju nutarėte pasirinkti gydymą metadonu, teisinių kliūčių pradėti gydymą nėra.

Kur galima gydytis metadonu?

Dėl gydymo metadonu galite kreiptis į sveikatos priežiūros įstaigas, kur šis gydymas yra taikomas. Paprastai prieš kreipiantis į gydytoją psichiatrą dėl gydymo, Jums reikėtų pasirūpinti, kad būtumėte draustas sveikatos draudimu, t.y. Jūsų gydymą apmokėtų ligonių kasa. Tokį sveikatos draudimą turi visi dirbantys pagal Darbo sutartį, registruoti Darbo biržoje arba reguliariai mokantys mėnesines Privalomojo sveikatos draudimo įmokas. Jei esate draustas, už gydymą metadonu paprastai mokėti nereikia.

Kokie gydymo metadonu etapai?

Yra du pagrindiniai gydymo etapai. Pirmas gydymo etapas – nuolatinės dozės nustatymas. Jis užtrunka 1–3 savaites. Per šį laikotarpį gydytojas nustato paros metadono dozę, kurią vartodami Jūs jausitės

normaliai. Antras etapas – stabilumo laikotarpis, vartojant nuolatinę metadono dozę. Paprastai ši dozė yra 60–100 mg metadono, nors gali būti ir daugiau, ir mažiau. Tai nulemia individualūs organizmo ypatumai.

Kas būdinga pirmajam gydymo etapui, t.y. metadono dozės parinkimo laikotarpiui?

Metadonas gydytojo gali būti paskirtas tą pačią arba sekančią dieną po to, kai gydytojas nustatė diagnozę, o pacientas išreiškė norą gydytis. Paprastai pirmosiomis dienomis skiriama 20–30 mg metadono. Medicinos specialistai sieks per pirmąją savaitę nuslopinti Jums abstinencijos sindromą ir sumažinti potraukį heroinui. Gydytojai vengs skirti didesnes pirmąsias metadono dozes, nes yra pasitaikę mirčių nuo perdozavimo (dėl kvėpavimo centro slopinimo). Taip pat gydytojai prašys Jūsų kasdien atvykti apžiūrai, kad galėtų greičiau parinkti tinkamą dozę. Bet kuriuo atveju, jau pačiomis pirmomis dienomis skiriamo metadono dozė turėtų pašalinti daugumą Jums nemalonių abstinencijos simptomų ir sumažinti potraukį heroinui.

Ar galėsiu blaiviai mąstyti gerdamas metadoną?

Vartodami teisingai skiriamą metadoną, neturėtume jausti tiesioginio opioidų veikimo požymių (pvz., euforijos ar mieguistumo), taip pat ir nemalonių abstinencijos reiškinių. Metadonas skiriamas išgerti

kartą į dieną ir veikia apie 24–36 valandas. Gerdami teisingai skiriamą dozę, Jūs nejausite koordinacijos sutrikimų, o Jūsų mąstymas bus blaivus. Išoriškai Jūs nesiskirsite nuo sveikų žmonių, kurie nevartoja metadono.

Ar aš galiu vairuoti automobilį vartodamas metadoną?

Vartojant stabilias metadono dozes, reakcija ir koordinacija yra nesutrikusios, tačiau, jei gydytojas didina ar mažina metadono dozę, jos gali laikinai sutrikti. Apie galimybę vairuoti transporto priemonės gydytojais sprendžia vadovaudamiesi šalies teisės aktais ir atsižvelgdami į Jūsų būklės stabilumą. Estijos, Latvijos ir Lietuvos įstatymai griežtai įpareigoja Sveikatos priežiūros įstaigas, teikiančias medicinos paslaugas, išlaikyti konfidencialumą. Informacija apie Jūsų sveikatos būklę ir gydymą be Jūsų sutikimo negali niekam būti teikiama. Taigi, kitos sveikatos priežiūros ar teisės saugos įstaigos nesužinos apie Jūsų gydymąsi, kol Jūs pats jiems apie tai nepranešite.

Kokiais atvejais sveikatos priežiūros įstaiga suteiks informaciją apie mano sveikatos būklę ir gydymąsi kitoms įstaigoms be mano sutikimo?

Policija ar prokuratūra, atliekančios tyrimą dėl Jūsų nusikalstamų veikų, taip pat ir teismas turi teisę pareikalauti iš sveikatos priežiūros įstaigų informacijos apie asmenų sveikatos būklę ir jų gydymąsi. Šiais ir įstatymų numatytais kai kuriais kitais atvejais svei-

katos priežiūros įstaigos suteikia informaciją be paciento sutikimo.

Pradėjus gydymą metadonu, atsiranda daug laisvo laiko (nereikia skirti daug laiko pinigų gavimui ir heroino dozės įsigijimui). Ką veikti?

Pradėjus gerti metadoną sveikatos priežiūros įstaigoje (nuvykimas ten trunka vieną–dvi valandas) iš tikrųjų atsiranda labai daug laisvo laiko. Rekomenduojame daugiau dėmesio ir laiko skirti savo sveikatai. Nuvykite pas šeimos gydytoją planiniam sveikatos ištyrimui: gydytojo apžiūra ir tyrimai gali patikslinti, ar turite rimtų susirgimų, kuriems reikia skirti dėmesio. Išsitirkite, ar Jūs užsikrėtę ŽIV (žmogaus imunodeficito virusu) ar virusiniu hepatitu C. Jei esate užsikrėtęs viena iš šių per švirkštimo priemonės perduodamų infekcijų – bus reikalingi išsamesni tyrimai, kuriuos skiria infekcinių ligų gydytojas. Pasirūpinkite tuo, kad Jūsų asmens dokumentai būtų tvarkingi. Jei nedirbate, reguliariai lankykitės Darbo biržoje, pradėkite ieškoti darbo. Pasitikslinkite, kiek turite skolų antstoliams. Dėl visų klausimų nebijokite klausti ir pasitarti su gydymo įstaigos socialiniais darbuotojais, iš kurių galite gauti vertingos informacijos ir pagalbos.

Kokia gydymo metadonu trukmė?

Žmonės pradeda ir tęsia gydymą metadonu dėl skirtingų priežasčių. Tam, kad pakeistumėte savo gy-

venimą, pradėtumėte naują gyvenimą be heroino, reikia stabilumo ir daugiau laiko. Todėl gydymas metadonu, skiriant stabilias metadono dozes, rekomenduojamas 2–4 metus, trumpiausiai – vienerius metus. Gydymą metadonu pacientas gali nutraukti bet kada, tačiau nutraukus gydymą anksčiau, didesnė tikimybė, kad sugrįšite prie heroino vartojimo.

Ar metadonas žalingas sveikatai?

Metadonas kai kada gali sukelti nepageidaujamus reiškinius. Vienas iš dažniau pasitaikančių – prakaitavimas. Pradėjus vartoti metadoną, gali sulėtėti žarnyno veikla, atsirasti vidurių užkietėjimas. Dėl nepageidaujamų reiškinių pasitarkite su gydytoju, nes daugelis jų praeina savaime arba koreguojant dozę. Paprastai pradėjus gydymą metadonu, sveikatos būklė pagerėja, stiprėja organizmo imunitetas. Tai rodo didėjantis CD4 ląstelių skaičius, kuris svarbus sergančiųjų ŽIV infekcija imuninės būklės nustatymui.

Ar geriant metadoną gali skaudėti kepenis?

Metadonas neturi neigiamo poveikio Jūsų kaulams, kepenims, inkstams, smegenims ar kitiems organams. Nuo metadono kepenų skaudėti negali. Tačiau Jūsų kepenys gali būti rimtai pažeistos virusinio hepatito B ar C arba alkoholio dar iki gydymo pradžios. Pradėjus gydymą metadonu ir nustojus svaigintis,

tikėtina, kad imsite daugiau dėmesio kreipti į savo savijautą. Gydymas metadonu – ideali galimybė išsitiirti dėl virusinio hepatito C pas infekcinių ligų gydytoją (juo užsikrėtę 80 proc. švirkščiamų narkotikų vartotojų). Negydant virusinio hepatito C, po kelių ar keliolikos metų gali atsirasti užleistos ligos stadijos – kepenų cirozė arba kepenų vėžys, kurios dažnai baigiasi paciento mirtimi. Nustačius aktyvų hepatitą C, infekcinių ligų gydytojas skiria virusinio hepatito C gydymo kursą interferonu, kuris užtrunka apie 6 mėn. Kai kuriose šalyse, pavyzdžiui Lietuvoje, šį gydymą pilnai apmoka Valstybinė ligonių kasa. Virusinis hepatitas C dažnu atveju yra pilnai išgydomas. Vaistai hepatitui C gydyti vartojami kartu su metadonu. Baigus virusinio hepatito C gydymą, toliau medikai rekomenduoja tęsti gydymą metadonu.

Ar metadonas kenkia dantis?

Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje naudojamo metadono tirpale nėra cukraus, kuris neigiamai veiktų dantis. Metadonas, kaip ir kiti opioidai, gali mažinti seilių išsiskyrimą. Todėl rūpinkitės dantų būkle – reguliariai valykite dantis, naudokite kramtomą gumą, pasitinkite dantis ir gydykite juos pas odontologą.

Ar gali nuo metadono atsirasti žaizdos ant kojų?

Žaizdos ant kojų atsiranda dėl giliųjų venų uždegimo ir trombozės, kaip narkotikų švirkštimo pasekmės. Atsiradus venų trombozei (užakimui) pa-

blogėja kraujo nutekėjimas iš galūnių, ir dėl blogo aprūpinimo krauju atsiranda žaizdos. Tai yra lėtinis sveikatos sutrikimas, kuris periodiškai paūmėja. Metadonas tam neturi įtakos. Dažniau laikykite pakeltas kojas, kad palengvėtų kraujo nutekėjimas, kreipkitės dėl venų trombozės gydymo kraują skystinančiais vaistais, taip pat dėl žaizdų gydymo į gydytojus. Ilgas ir nuoseklus gydymas gali padėti ištirpinti venų trombus ir atstatyti venų pralaidumą. Nepaisant visų priemonių, ypač jei nepakankamas venų trombozės gydymas, žaizdos gali paūmėti ir praėjus daug metų po paskutinio narkotikų vartojimo, nežiūrint į tai, ar metadonas vartojamas, ar ne.

Ar metadonas sukelia priklausomybę?

Metadonas skiriamas tik jau priklausomiems nuo opioidų (pvz., heroino, morfino) asmenims. Metadonas taip pat priklauso opioidų grupei. Todėl vartodami metadoną, naujos priklausomybės nesukelsite, tačiau išliks priklausomybė nuo opioidų. Kol gersite metadoną – tikėtina, kad tik minimaliai jausite arba išviso nejausite priklausomybės simptomų (pvz., nevaldomo potraukio, abstinencijos reiškinių), nepatirsite narkotikų švirkštimo komplikacijų. Kai pajusite pasitikėjimą savo jėgomis ir pradėsite naują gyvenimą be heroino – galėsite galvoti apie metadono vartojimo nutraukimą, kitus gydymo būdus.

Ar tiesa, kad metadono vartojimą yra sunkiau nutraukti nei heroino?

Metadonas lėčiau išsiskiria iš organizmo, todėl abstinencija, nutraukus metadono vartojimą, gali tęstis 2 savaites ir ilgiau, tačiau dažnai būna švelnesnė nei nuo heroino. Planuojant nutraukti metadono vartojimą, rekomenduojama kelis mėnesius palaipsniui mažinti metadono dozę iki 30 mg. Jei paskutinis etapas mažinant metadono dozę yra per sunkus, rekomenduojama metadono skyrimo nutraukimą atlikti priklausomybės ligų centro ar psichiatrijos stacionare. Net ir pasibaigus abstinencijos simptomams, kelias savaites ar net mėnesius gali išlikti kai kurie varginantys simptomai, pavyzdžiui, nemiga, potraukis opioidams. Rekomenduojama pasitarti su gydytoju ir apgalvotai gydyti nemigą raminamaisiais vaistais, apsvarstyti gydymo naltreksonu arba reabilitacijos centro naudą.

Kokia alkoholio ir metadono sąveika?

Jei kartu su metadonu vartojate alkoholį ar raminamuosius, didėja perdozavimo tikimybė (medžiagų slopinantis poveikis sumuojasi). Alkoholis (net mažiausi jo kiekiai) ypač pavojingas kepenims, jei yra virusinio hepatito C infekcija. Dėl toksinio alkoholio poveikio gali išsivystyti nepagydoma kepenų cirozės stadija. Kadangi esate priklausomas nuo heroino, vartojat alkoholį, priklausomybė nuo jo gali atsirasti lengvai ir nepastebimai.

Kaip, gydantis metadonu, sumažinti „prisirišimą“ prie gydymo įstaigos?

Daugelis pacientų nurodo gydymo metadonu labai svarbų trūkumą – dažną lankymąsi gydymo centre. Paprastai specialistai reikalauja pirmus kelis mėnesius kasdien (ar beveik kasdien) lankytis gydymo įstaigoje. Tai reikalinga dėl to, kad specialistai atidžiai stebėtų paciento būklę (vaistų efektyvumą, nepageidaujamus reiškinius) ir įvertintų socialinės-psichologinės pagalbos poreikį. Tęsiant gydymą, šalių Sveikatos apsaugos ministerijos leidžia stabiliems pacientams (ilgalaikė stabili darbinė ir / ar socialinė situacija, pakartotiniai neigiami šlapimo testų rezultatai dėl kitų medžiagų vartojimo, sėkmingai ir nuosekliai įgyvendinamas gydymo ir reabilitacijos planas) išduoti metadoną vartoti namuose. Todėl, jeigu Jūsų dalyvavimas gydyme sėkmingas – Jūs galite tartis su įstaigos medicinos specialistais atvykti metadono išgerti du–tris kartus ar net vieną kartą į savaitę. Jei Jūs tvarkingai dalyvaujate gydyme, o ypač jei dar dirbate ar mokotės – tikėtina, kad medikai, paskatindami teigiamus pokyčius Jūsų gyvenime, Jums leis rečiau lankytis sveikatos priežiūros įstaigoje.

Ar galiu gydymą metadonu tęsti policijos areštinėje ir kalėjimuose?

Jei Jūs patekote į policijos areštinę už administracinius teisės pažeidimus – taip. Praneškite laiku arešti-

nės darbuotojams ir/ar sveikatos priežiūros įstaigos darbuotojams, kad Jūs patekote į policijos areštinę, ir Jums gydymas turi būti tęsiamas gavus dokumentą iš gydymo įstaigos. Estijoje, jei patekote į tardymo izoliatorių arba esate nuteistas laisvės atėmimo bausme, jei pageidaujate, galite tęsti gydymą metadonu neribotą laiką. Latvijoje ir Lietuvoje kol kas neleidžiama tęsti gydymo metadonu tardymo izoliatoriuose ir kalėjimuose, todėl Jums bus nutrauktas metadono skyrimas ir Jums bus skirti kiti vaistai slopinti abstinencijos simptomus.

Ar galiu besigydydamas metadonu išvažiuoti į užsienį?

Išvažiuojant į Šengeno erdvei priklausančias šalis, pvz. atostogų, metadono, kaip ir kitų narkotinių medžiagų, sveikatos priežiūros įstaiga gali išduoti 28 dienoms. Išvažiuojant į trečiąsias šalis (pvz., Ukrainą), metadono gali būti išduota iki 15 dienų. Norint būti ilgiau užsienio šalyje, reikia pasirūpinti gydymo tęsimu atitinkamos šalies sveikatos priežiūros įstaigose. Visais atvejais keliaujantis pacientas turi turėti tvarkingus sveikatos priežiūros įstaigos vadovo pasirašytus dokumentus, įrodančius gydymą ir medikamento išdavimą į rankas. Į Rusiją metadono įvežti negalima, kadangi tai bene vienintelė šalis, kur gydymas metadonu ar buprenorfinu nėra pripažįstami.

Kuo skiriasi metadonas nuo buprenorfino (Subutex®, Suboxone®)

Metadono ir buprenorfino veikimas yra labai panašus. Kai kurie pacientai geriau jaučiasi vartodami buprenorfiną, kiti – vartodami metadoną. Buprenorfinas (Subutex®) ir buprenorfinas/naloksonas, (Suboxone®) yra po liežuvio čiulpiamos tabletės. Naloksonas, esantis Suboxone® tabletėje, turėtų papildomai sulaikyti vartojančius narkotikus nuo šių tablečių švirkštimo, nes jis gali sukelti nemalonius abstinencijos simptomus. Gydytas buprenorfinu ir buprenorfinu/naloksonu organizuojamas iš esmės taip pat, kaip ir gydymas metadonu, atsižvelgiant į paciento individualią būklę bei efektyvumą. Efektyvi paros dozė paprastai yra 8–16 mg buprenorfino per parą. Gydymas buprenorfinu Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje nėra apmokamas iš ligonių kasų, todėl pacientai privalo už vaistą mokėti patys (8–16 mg paros dozė gali kainuoti apie € 7–14), todėl kai kuriems pacientams gali būti per brangus. Pacientus, kurie gydosi buprenorfinu, šiems pageidaujant, gydytojai lengvai gali pervesti į gydymą metadonu, tuo tarpu atvirkštinis pervedimas yra sudėtingesnis.

Ar gali nėščia moteris būti gydoma metadonu?

Nėščiosioms rekomenduojama kuo greičiau pradėti gydymą metadonu ir rūpintis savo sveikatos būkle. Pagimdžiusioms rekomenduojama toliau tęsti gydymą metadonu ir maitinti naujagimį krūtimi. Tokie vaikai vėliau ir fiziškai, ir psichologiškai vystosi normaliai.

Ap26

Apie gydymą metadonu.
informacija esamiems ir būsimiems pacientams.

ISBN 978-9955-488-56-9

Leidiny s skirtas esamiems ir būsimiems pacientams, kurie svarsto tolesnio gydymosi dėl priklausomybės nuo opioidų galimybes. Jame pateikti atsakymai į pagrindinius asmenų, priklausomų nuo opioidų grupės narkotikų, užduodamus klausimus apie gydymo metadonu organizavimą, medikamento poveikį organizmui bei sąveiką su kitais medikamentais, gydymo teikiama naudą paciento gyvenimo kokybei ir resocializacijai.

UDK 613.8

Dizainas ir spauda:
Standartų spaustuvė,
Dariaus ir Girėno g. 39, 02189, Vilnius
Tiražas 5000 egzempliorių